

KS. ROBERT PUZIA CM

Rec.: Muhammet Tarakçı, *St. Thomas Aquinas*, İstanbul: İz Yayıncılık 2006, 280 s.

W ostatnim czasie, szczególnie w ostatnich dziesięciu latach, wzrasta w Turcji zainteresowanie europejską myślą filozoficzną. Świadczą o tym pojawiające się coraz częściej przełożone na język turecki dzieła europejskich filozofów. Najczęściej są to dzieła europejskiej filozofii nowożytnej, ale pojawiają się także przekłady dzieł myślicieli antycznej Grecji. Stąd też na półkach księgarskich, np. Stambułu, obok przekładów na język turecki dzieł Arystotelesa czy Platona znaleźć można przełożone na tenże język dzieła Kanta, Hegla, Heideggera czy innych znanych przedstawicieli europejskiej filozofii nowożytnej. W ten sposób zainteresowany europejską filozofią turecki czytelnik ma możliwość zaznajomienia się z dorobkiem europejskiej myśli filozoficznej. Pojawia się jednak pytanie: czy turecki czytelnik ma możliwość zaznajomienia się tylko z dorobkiem antycznej lub nowożytnej filozofii? Czy filozoficzny dorobek średniowiecza prezentowany jest na księgarskich półkach?

Przyglądając się filozoficznym zainteresowaniom tureckich czytelników, należy wskazać na pewien fakt, mianowicie – turecka kultura przez długie wieki kształtowała się pod wpływem islamu i orientalnego stylu życia. Równocześnie nie wydaje się być upoważnionym wniosek, jakoby filozoficzna myśl wieków średnich nie była obecna w zainteresowaniach tureckich czytelników. Jest bowiem faktem, że w odniesieniu do filozofii średniowiecznej zainteresowania koncentrują się raczej wokół arabsko-islamskiego dorobku filozoficznego średnich wieków. Stąd też na półkach księgarskich spotkać można edycje dzieł Awicenny (Ibn Sina) czy Awerroesa (Ibn Ruszd). Jednak nie jest to wszystko. Od jakiegoś czasu punkt naukowy zainteresowania i dociekania tureckich autorów zaczyna powoli przesuwać się także w kierunku chrześcijańskich myślicieli średniowiecza. Wyrazem tego jest praca pt. *St. Thomas Aquinas*, której autorem jest Muhammet Tarakçı. Należy on do młodszego grona tureckich badaczy i autorów. Po ukończeniu studiów w Stambule i w Ankarze, w roku 2003 Muhammet Tarakçı udał się do USA, gdzie na Catholic University of America w Waszyngtonie kontynuował swoje dalsze studia. Jego zainteresowania skoncentrowały się wokół osoby św. Tomasza z Akwinu. Rezultatem jego naukowych dociekań jest właśnie prezentowana książka, która wprawdzie wydana została w 2006 roku, lecz na księgarskich półkach pojawiła znacznie później.

Przystępując do prezentacji książki, należy najpierw wskazać, że jej autor jest przedstawicielem teologii islamskiej. W takim właśnie kontekście należy rozpatrywać omawianą pracę. Główne przesłanie pracy to zaprezentowanie osoby i dzieła św. Tomasza z Akwinu. Stąd omawiana książka stanowi swego rodzaju wprowadzenie do myśli Akwinaty. Należy jednak pamiętać, że to wprowadzenie napisane zostało dla uformowanego w kulturze islamskiej tureckiego czytelnika. Nasuwa się pytanie: z jakiej perspektywy autor przedstawia myśl Akwinaty? Czy jest to perspektywa polemiczna, mająca bardziej apologetyczne zadanie ukazania niedostatków myśli Akwinaty, czy też raczej jest to perspektywa prezentacji, która ma być raczej zaproszeniem do dialogu na płaszczyźnie filozoficznej i religijnej? Są to ważne pytania, odpowiedzi na nie bowiem określają właśnie wartość omawianej książki.

Autor bardzo ostrożnie podchodzi do badanego przez siebie zagadnienia. Należy podkreślić, że w swoich dociekaniach kieruje się zasadami metodologii naukowej. Zdecydowanie unika jakiegokolwiek polemicznej krytyki, która wypływałaby z jego osobistych przekonań religijnych. Stara się natomiast jak najczęściej dopuścić do głosu samego Akwinatę. Tam, gdzie jest to konieczne, autor odwołuje się do innych chrześcijańskich źródeł, a więc takich, jak Biblia, pisma ojców Kościoła, czy orzeczenia Magisterium Kościoła. Dwa główne źródła, na których autor opiera swoje dociekania, to właśnie dzieła Akwinaty, czyli *Summa Theologiae* i *Summa contra Gentiles*. Warto zatem zaznajomić się z zasadniczymi tezami, którymi autor zajmuje się w swojej pracy.

Książka składa się z dziewięciu rozdziałów. Każdy rozdział poświęcony jest właśnie konkretnemu zagadnieniu, które autor przedstawia w formie tezy. Podkreślić należy, że autor w żadnym wypadku nie stara się obalić postawionej przez siebie tezy. Stara się raczej omawianą tezę tak przedstawić, aby była ona zrozumiała dla wychowanego w kulturze islamskiej tureckiego czytelnika. W pierwszym rozdziale zatytułowanym „Thomas Aquinas'ın hayatı ve etkisi” (Życie Tomasza Akwinaty i źródła) autor przedstawia życie Akwinaty, jak też stara się dać odpowiedź na pytanie, co wpłynęło na uformowanie się myśli Tomasza z Akwinu. Rozdział drugi pt. „Tanrı” (Bóstwo) podejmuje zagadnienie pojęcia Boga w myśli św. Tomasza z Akwinu, a zatem Bóg przedstawiony zostaje jako Byt Najwyższy. W tym też rozdziale autor wskazuje też na atrybuty Boga, zgodnie z nauką Akwinaty. Trzeci rozdział pt. „Yaratma” (Stworzenie) zarysowuje Tomaszową naukę o stworzeniu, przy czym autor zastanawia się nad problemem wieczności świata i podejmuje problem ducha. W rozdziale czwartym zatytułowanym „Tanrı-Alem ilişkisi” (Związek Boga ze światem) autor powraca do zagadnienia Boga i prezentuje Tomaszową naukę odnośnie do relacji Boga do świata. Omawia Tomaszową naukę dotyczącą zła w świecie, oraz problem Bożej Opatrzności. Rozdział piąty zatytułowany „Teslis” (Trójca) koncentruje się na prezentacji teologicznego zagadnienia Trójcy Świętej w nauce św. Tomasza. Rozdział szósty pt. „Enkarnasyon” (Wcielenie) nawiązuje do chrystologii i przedstawia naukę Akwinaty o wcieleniu. Autor przedstawia także inne poglądy odnośnie do wcielenia, które zostały w przeszłości przez Kościół Katolicki osądzone i potępione. W tym rozdziale wskazuje też na rolę Matki

Bożej. Rozdział siódmy pt. „Sakramentler” (Sakramenty) podejmuje zagadnienie katolickiej nauki o sakramentach. Autor wskazuje na konieczność sakramentów zgodnie z nauką Akwinaty, jak też przedstawia jego naukę na temat wszystkich siedmiu sakramentów. Rozdział ósmy zatytułowany „Eskatoloji” (Eschatologia) przedstawia Tomaszową naukę o rzeczach ostatecznych. Ostatni rozdział, poświęcony stanowi swego rodzaju podsumowanie podjętych badań. W rozdziale tym zatytułowanym „Aquinas’ın felsefi görüşleri” (Filozoficzne poglądy Akwinaty) autor stara się przedstawić najważniejsze rysy filozoficznego systemu św. Tomasza z Akwinu. Znajdujemy zatem rozważania odnośnie do Tomaszowej nauki o postawie filozoficznej, rozważania na temat relacji filozofii, teologii i religii. Autor przedstawia filozoficzne poglądy św. Tomasza o człowieku. Swoistą uwagę poświęca zagadnieniu Tomaszowej teorii poznania, zagadnieniu filozofii prawa, aż w końcu przedstawia zagadnienie Tomaszowych poglądów na związek istoty i istnienia, oraz na związek materii i formy. Autor całość swojej pracy zamyka krótkim podsumowaniem, w którym jeszcze raz zwraca uwagę na ważną rolę św. Tomasza z Akwinu w filozoficznej myśli średnich wieków. Podkreśla także wpływ islamskich myślicieli na formowanie się poglądów Akwinaty, szczególnie Awerroesa. Natomiast punktem spornym nadal pozostaje prawda wiary o Trójcy Świętej. Autor zauważa, że nie jest to prawda racjonalnego charakteru. Przynajmniej natomiast, że jest to prawda wypływająca z przesłania Pisma Świętego.

Trzeba przyznać, że autor swoją pracę otworzył przed tureckim czytelnikiem szerokie bramy chrześcijańskiego świata myśli filozoficznej. W książce bowiem znajdziemy jeszcze dwa elementy, które zdecydowanie podnoszą walor pracy. Godną uwagi jest zamieszczona na końcu książki bibliografia. Autor umieścił tam inne prace odnoszące się do omawianych w książce zagadnień. Najczęściej jest to literatura w językach angielskim lub tureckim. Godnym podkreślenia jest fakt, że autor wskazał także na odnoszące się do filozofii lub do osoby św. Tomasza z Akwinu teksty papieskich encyklik Leona XIII, Piusa XI, Piusa XII czy Jana Pawła II. Jest to dosyć ważne, ponieważ niezwykle rzadki to przypadek, aby przedstawiciel naukowego świata islamskiej kultury odwoływał się w swojej pracy naukowej do tekstów papieskich. Drugim elementem, na który należy zwrócić uwagę, jest zamieszczony na końcu książki dodatek. Składa się on z dwóch części. Pierwsza część stanowi chronologiczną prezentację życia św. Tomasza. Pozwala ona bardzo szybko zorientować się w poszczególnych etapach życia Akwinaty. Natomiast druga część to wykaz wszystkich dzieł Akwinaty. Autor posłużył się klasycznym wykazem dzieł św. Tomasza, prezentując najpierw dzieła teologiczne, następnie problemy dyskusyjne, komentarze do Pisma Świętego, do dzieł Arystotelesa, oraz inne komentarze, pisma polemiczne, traktaty, listy oraz utwory kultycznego charakteru. Dzięki temu turecki czytelnik ma większą możliwość do głębszego zrozumienia myśli św. Tomasza z Akwinu. Znaczącym ubogaceniem pracy jest zamieszczony w końcowej części indeks pojęciowy i osobowy. Pozwala to dokładniej nie tyle wnikać w treść, ile w głębię omawianego w pracy zagadnienia.

Na koniec trzeba powiedzieć, że omawiana książka odgrywa na tym obszarze specyficzną rolę. Z jednej strony otwiera przed islamskim czytelnikiem świat chrześcijańskiej myśli. Z drugiej strony jest ona jakby pomostem, na którym spotykają się dwa obce sobie światy: świat myśli chrześcijańskiej i świat myśli islamskiej. Niniejszą pracę można uznać jako płaszczyznę nie tylko samego spotkania międzykulturowego, ale też jako miejsce współpracy w poznawaniu i zgłębianiu prawdy. Nie ulega wątpliwości, że praca islamskiego myśliciela ze Stambułu stanowi jakby zaproszenie do takiej współpracy. Oby ta współpraca przyczyniła się do wzajemnego zrozumienia.

KS. PAWEŁ PRÜFER

Rec.: Janusz Mariański, *Wiara i wierzenia Polaków w niestabilnej nowoczesności. Analiza socjologiczna*, Lublin: Wydawnictwo KUL, 2014, 230 s.

„Tsunami sekularyzmu nie grozi nam w najbliższej przyszłości” – tymi słowami Autor książki *Wiara i wierzenia Polaków w niestabilnej nowoczesności. Analiza socjologiczna* podsumowuje swoje najnowsze badania odnoszące się do kondycji religijnej i duchowej osób wierzących w Polsce (s. 199). Ta obrazowa metafora oddaje rzeczywisty obraz rzeczywistości religijnej oraz pozwala – przynajmniej w dużym prawdopodobieństwie – określić to, jak się sprawy będą miały w najbliższej i dalszej przyszłości. Choć nie jest to i raczej nie powinno być domeną socjologów – prognozowanie i przewidywanie – odwaga badacza, który od wielu lat niestrudzenie i z pasją śledzi stan faktyczny, budzi zaufanie i przybliża do określenia rzeczywistości, która może się wydarzyć. Ponadto, warto przypomnieć, iż w obrębie samej socjologii, najbardziej znaczące i wartościowe opracowania to te, które pomimo upływu czasu i zmienności społecznej, nadal dostarczają wartościowej wiedzy, zwłaszcza dla wdrażania prawidłowości w epistemologicznych i metodologicznych wysiłkach. Innymi słowy, muszą mieć w sobie sporo „wychylenia futurologicznego”, skoro wytrzymują próbę czasu.

Książka znanego dobrze w naszym kraju socjologa, Janusza Mariańskiego, jest kolejną odsłoną zaawansowanych badań, *stricte* socjologicznych i wiernych wypracowywanym od lat paradygmatom badawczym, w których próbuje się określić – najbardziej precyzyjnie jak to jest możliwe – co znaczy stabilność i niestabilność fenomenów społecznych, w których miejscach obserwuje się ich manifestacje, jakie mogą być reperkusje zmian globalnych zachodzących w świecie i wnikaających w lokalną, partykularną przestrzeń społeczną, na ile słuszne wydają się rokowania i często czynione na skróty diagnozy wieszczące rozkwit lub zupełny rozpad